

DORIVOR O'SIMLIKLARNI TABOBATDA QO'LLANILISHI

**Urganch Abu Ali Ibn Sino nomidagi
jamoat salomatligi texnikumi yetakchi
o'qituvchisi Atamuratova Suaryyo
Shavkatovna**

Annotatsiya: Ushbu maqolada dorivor o'simliklarni tabobatda qo'llanilishi atroflicha tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: giyohlar, alkaloidlar, edir moylari, flavanoidlar

Dorivor o'simliklar — odam va hayvonlarni davolash, kasalliklarning oldini olish uchun, shuningdek, oziq-ovqat, atir-upa va kosmetika sanoatida ishlatiladigan o'simliklar — giyohlar. Yer yuzida dorivor o'simliklarning 10—12 ming turi borligi aniqlangan. 1000 dan ortiq o'simlik turining kimyoviy, farmakologik va is xossalari tekshirilgan. O'zbekistonda dorivor o'simliklarning 700 dan ortiq turi mavjud. Shulardan tabiiy sharoitda o'sadigan va madaniylashtirilgan 120 ga yaqin o'simlik turlaridan ilmiy va xalq tabobatida foydalaniladi. Hozirgi davrda tibbiyotda qo'llaniladigan dori-darmonlarning qariyb 40—47% o'simlik xom ashyolaridan olinadi. O'simliklar murakkab tuzilishiga ega bo'lgan jonli tabiiy kimyoviy laboratoriya bo'lib, oddiy noorganik moddalardan murakkab organik moddalar yoki birikmalarni yaratish qobiliyatiga ega. Dorivor o'simliklarning quritilgan o'ti, kurtagi, ildizi, ildizpoyasi, tunganagi, piyozi, po'stlog'i, bargi, guli, g'unchasi, mevasi (ur'ugi), danagi, sharbati, qiyomi, toshchoyi, efir moyi va boshqalardan doridarmon tarzida foydalaniladi.

Dorivor o'simliklarni 2 xil tasniflash qabul qilingan: 1) ta'sir qiluvchi moddalarning tarkibiga qarab — alkaloidli, glikozidli, efir moyli, vitaminli va boshqalar, 2) farmakologik ko'rsatkichlariga qarab — tinchlantiruvchi, og'riqqoldiruvchi, uxlatuvchi, yurak-tomir tizimiga ta'sir qiluvchi, markaziy nerv

sistemasini qo'zg'atuvchi, qon bosimini pasaytiruvchi va boshqalar. Dorivor o'simliklarning ta'sir etuvchi moddalari alkaloidlar, turli glikozidlar (antraglikozidlar, yurakka ta'sir etuvchi glikozidlar, saponinlar va boshqalar), flavonoidlar, kumarinlar, oshlovchi va shilliq moddalar, efir moylari, vitaminlar, bo'yoq moddalar, fermentlar, fitonsidlar, kraxmal, oqsillar, polisaharidlar, azotli moddalar, moy hamda moy kislotalari va boshqa birikmalar bo'lishi mumkin. Dorivor o'simliklarning organizmga ta'siri uning tarkibidagi kimyoviy birikmalarning miqdoriga bog'liq. Bu birikmalar o'simlikning qismlarida turli miqdorda to'planadi. Dorining ta'sirchanlik quvvati hamda sifati yuqori bo'lish davri ularning gullash hamda urug'lash davrining boshlanishi vaqtiga to'g'ri keladi. Dorivor moddalar ba'zi o'simliklarning kurtagi, bargi yoki poyasida, ba'zi o'simliklarning guli yoki mevasida, ba'zilarida ildizi yoki po'stlog'ida to'planadi. Shuning uchun o'simliklarning asosan biologik aktiv moddalari ko'p bo'lgan qismi yig'ib olinadi. O'simliklarning ildizi, ildizpoyasi, piyozi va tunganagi, odatda, o'simlik uyquga kirgan davrda — kech kuzda yoki o'simlik uyg'onmasdan oldin — erta bahorda tayyorlanadi. O'simlikning meva va urug'lari pishib yetilganda yig'iladi, chunki ular bu paytda dori moddalariga boy bo'ladi. Yangi ykg'ib olingan dorivor o'simlik mahsuloti tarkibida (yer ustki a'zolarida 85% gacha, ildizida 45% gacha) nam bo'ladi. Bu nam yo'qotilmasa (quritish yo'li bilan), o'simlik chirib, dori moddalari parchalanib, yaroqsiz bo'lib qoladi. Ginkgo biloba preparatini qo'llash miya tomirlariga foydali ta'sir ko'rsatadi, bemorga ushbu davolanish haqida sharhlar ijobiy tarkibga ega. Preparatning ta'siri muntazamdir, shuning uchun parhez qo'shimchalarning foydalari butun vujudga ravshan. Ginkgo biloba tabletkalarini dorixonada retseptsiz sotib olish mumkin, o'simlik preparatlarining samaradorligi shubhasizdir. Hatto gomeopatiyani qabul qilish o'z-o'zini davolashdan saqlanish uchun davolovchi shifokor bilan qo'shimcha muvofiqlashtirishni talab qiladi. Ginkgo biloba nima Evropada o'sadigan dioecious tipidagi gimnospermlarga tegishli bo'lgan ginkgo daraxti, foydali xususiyatlari bilan ajralib turadi. Ginkgo 2000 yilgacha yashashi mumkin, fiziologik xususiyatga ega - jinsiy tizimning erkak va ayol hujayralari. Birinchisi polen hosil qiladi, ikkinchisi havo oqimlari bilan changlanadigan urug

'toshmalarini chiqaradi. O'z tabiatiga ko'ra, ular sog'liq uchun foydalidir, profilaktik va terapevtik xususiyatlari bilan ajralib turadi. Bunday dorivor o'simliklar bir qator kasalliklarni davolaydi, surunkali kasalliklarning o'tkir hujumlarini oldini oladi. Xususiyatlari Davolash va oldini olish uchun barg ekstrakti ishlatiladi. Yallig'lanishga qarshi, tiklovchi, vazodilatatsion, tonik xususiyatlarga ega. O'simlik tarkibida antioksidant ta'sirining mavjudligi tibbiyotning barcha sohalarida parhez qo'shimchalarni talab qiladi. Ushbu tabiiy dori noyob o'simlik tarkibiga ega, uning tarkibiy qismlari orasida linalool esterlar, fenilpropan lotinlari, sesquiterpenes, trisiklik diterpenlar, ginkgolid mavjud. Ginkgo bilobati ko'plab gomeopatik dorilarning asosiga aylandi. Foyda va zarari Antioksidant ta'siriga ega bo'lgan ushbu noyob mahsulot nafaqat zamonaviy tibbiyotda, balki kosmetologiyada ham qo'llanilishini topdi. Ginkgo bilobasining foydali xususiyatlari orasida shifokorlar quyidagi fikrlarni ajratib ko'rsatishadi.

- miya qon aylanishi normallasadi;
- qon tomirlari kengayadi;
- qon tomir devorlarining elastikligini oshiradi;
- qon shakarini barqarorlashtiradi;
- ortgan shish yo'qoladi;
- metabolik jarayonlar normallasadi;
- qon bosimi barqarorlashadi.

Homiladorlik paytida parhez ovqatlanishidan foydalanish tavsiya etilmaydi, laktatsiya davrida bunday dori-darmonlarga zarar etkazishi mumkin. Epilepsiya uchun alternativ davolanish ehtiyotkorlik bilan buyuriladi, bundan tashqari, kursni boshlashdan oldin, ushbu noyob dorivor o'simlikning faol tarkibiy qismlariga tananing ortib borayotgan sezgirligini unutmaslik kerak. Aks holda, Ginkgo biloba preparatlari har qanday yoshdagi bemorlar uchun sog'liq uchun katta foyda keltiradi. Xulosa: Faol qo'shimchalarning mavjudligi tibbiyotning barcha sohalarida mos keladi. Masalan, kardiologiyada Ginkgo bilobasi qon tomirlarining elastikligini oshiradi va aterosklerozning samarali oldini oladi va nevrologiyada migren hujumlariga,

qo'zg'aluvchanlikning kuchayishiga va intellektual funktsiyalarning pasayishiga yordam beradi. Zamonaviy kosmetologiyada bu ajinlar va boshqa qarish alomatlari uchun samarali vositadir va endokrinologiyada bu diabet uchun ishonchli dori.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Xolmatov H.X., Habibov Z. H., Farmakognoziya [Darslik], T., 1967;
 2. Nabiyeu M, Shifobaxsh giyoxlar, T., 1980;
 3. Hojimatov Q., Olloyorov M. , O'zbekistonning shifobaxsh usimliklari va ularni muhofaza qilish, T., 1988;
 4. Xoliqov K., O'zbekiston janubidagi dorivor o'simliklar, T., 1992;
 5. Hojimatov Q.H., Yo'ldoshev K.Y., Shogulomov U.Sh., Hojimatov O.Q., Shifobaxsh giyoxlar dardlarga malham (Fitoterapiya), T., 1995;
 6. M urdoxayev Yu.M. Kultura lekarstvennix rasteniy v O'zbekistane, T., 1988.
- Qahhor Hojimatov.